

Warszawa, 17-07-2026 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

XI.815.26.2026

Pan

Mirosław Graczyk

Starosta Toruński

Szanowny Panie Starosto,

do Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynął wniosek dotyczący zasad udziału w projekcie „**EU-geniusz w świecie naukowych żywiołów**”, współfinansowanym ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza 2021–2027. Głównym celem projektu jest rozwijanie kompetencji kluczowej i kompetencji przyszłości u 5000 uczniów w 55 szkołach kształcenia ogólnego z terenu powiatu toruńskiego i golubsko-dobrzyńskiego poprzez realizację zajęć dodatkowych w obszarze STEAM, wyposażenie sal językowych, zakup pomocy dydaktycznych oraz podniesienie kompetencji 690 nauczycieli, w tym, w zakresie metod nauczania STEAM.

Analiza tej sprawy wykazała, że wniosek odnosi się do regulaminu rekrutacji do projektu w jego poprzednim brzmieniu – aktualny regulamin dostępny na stronie internetowej powiatu toruńskiego¹ nie zawiera bowiem kwestionowanych przez Wnioskodawcę postanowień. Niemniej, mając na uwadze zadania Rzecznika Praw Obywatelskich jako niezależnego organu do spraw równego traktowania², działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich

¹ <https://powiattorunski.pl/9119,rekrutacja> [dostęp: 15 lipca 2026 r.].

² Zob. art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (Dz.U. z 2025 r. poz. 1452, ze zm.).

(t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 1264), proszę o przyjęcie poniższych uwag i wniosków Rzecznika poczynionych w odniesieniu do poprzedniej wersji regulaminu, co – mam nadzieję – pozwoli na uniknięcie zidentyfikowanych w nim naruszeń w przyszłości.

Wnioskodawca wyraził zaniepokojenie zróżnicowaniem zasad rekrutacji do projektu w zależności od płci. Jak zauważa, „w przypadku nadmiernej liczby zgłoszeń uczennice i nauczycielki są traktowane preferencyjnie poprzez przyznawanie im dodatkowych punktów za płeć, które stanowią aż 33% wszystkich możliwych do zdobycia punktów (kryterium dotyczące wyłącznie uczniów) oraz zagwarantowane pierwszeństwo w rekrutacji dodatkowej. Taka sytuacja prowadzi do dyskryminacji uczniów i nauczycieli płci męskiej ze względu na ich płeć, co jest niedopuszczalne w świetle przepisów polskiego prawa”.

Należy zauważyć, że zgodnie z poprzednio obowiązującym regulaminem rekrutacji uczestników projektu „EU-geniusz w świecie naukowych żywiołów” prócz kryteriów kwalifikacji uczniów, to jest statusu osoby mieszkającej, pracującej lub uczącej w rozumieniu Kodeksu Cywilnego na terenie województwa kujawsko-pomorskiego (§ 3 ust. 2 Regulaminu), w przypadku zbyt dużej liczby uczniów zainteresowanych udziałem w projekcie stosowane były premiujące kryteria ich rekrutacji. Należały do nich średnia ocen z poprzedniego semestru/roku szkolnego (z wyjątkiem klas 1-4 szkoły podstawowej): do 3,0 – 0 pkt; 3,0-3,9 – 1 pkt; pow. 4,0 – 2 pkt i status kobiety – 1 pkt (§ 3 ust. 3 i 4 regulaminu). Zgodnie z § 3 ust. 6 regulaminu do ubiegania się o uczestnictwo w projekcie uprawnieni byli także nauczyciele i nauczycielki, którzy spełniali kwalifikacyjne kryteria rekrutacji, o których mowa w § 3 ust. 2 regulaminu. W przypadku większej liczby chętnych do udziału w projekcie pierwszeństwo miały kobiety (§ 3 ust. 7 regulaminu).

Znajdująca się w przekazanej Rzecznikowi Praw Obywatelskich dokumentacji odpowiedź Starostwa Powiatowego w Toruniu z 14 stycznia 2025 r. (znak: OR.1510.2.5.2024) zawiera wyjaśnienia, które mają wskazywać na zgodność wskazanego wyżej rozwiązania z kryteriami dopuszczalności stosowania tzw. działań wyrównawczych. Działania takie, jak nieustannie podkreślam³, nie powinny opierać się na dowolności, ale:

³ Zob. wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich do Marszałek Województwa Małopolskiego z 23 marca 2026 r. (znak: XI.816.18.2025), dostęp pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-pociag-do-kariery-marszalek-wojewodztwa-odpowiedz> [data dostępu: 14 lipca 2026 r.].

- **wynikać z rzeczywiście istniejących nierówności faktycznych** (zgodnie z odpowiedzią: „W wielu krajach, w tym w Polsce i innych państwach Unii Europejskiej, kobiety stanowią około 30-40% studentów kierunków naukowych, technologicznych czy inżynierskich, ale ich liczba drastycznie spada w miarę przechodzenia do wyższych szczebli kariery zawodowej. Kobiety są lepiej reprezentowane w dziedzinach nauk przyrodniczych, zwłaszcza w biologii, chemii, medycynie, ale w dziedzinach matematyki, fizyki czy inżynierii jest ich zdecydowanie mniej. W branży IT oraz inżynierii kobiety stanowią mniejszość. Według danych UNESCO w 2018 roku na całym świecie kobiety stanowiły tylko 28% pracowników branży IT”),
- **być zgodne z zasadą proporcjonalności** (z przekazanej odpowiedzi wynika m.in., że „Kryterium uczestnictwa w projekcie jest posiadanie statusu ucznia szkoły objętej wsparciem oraz osoby zamieszkującej lub uczącej się na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Kryteria premiujące stosowane będą tylko i wyłącznie w przypadku zbyt dużej ilości chętnych zainteresowanych udziałem w projekcie. Jednocześnie osoby takowe będą stanowiły listę rezerwową, która z kolei w pierwszej kolejności będzie brana pod uwagę przy tworzeniu kolejnej grupy. Pierwszeństwo w tym przypadku nie oznacza dyskwalifikacji. Pragniemy podkreślić, że zajęcia to nie jedyna forma wsparcia dla uczniów. Uczniowie bez względu czy są uczestnikami projektu czy nie, będą korzystać z zakupionych pomocy dydaktycznych, sprzętu komputerowego, wyposażenia sal, tzw. STEAM’labów, wyposażenia i możliwości powstałych z jego środków sal językowych”)
- **posiadać z założenia charakter czasowy** (wyznaczony okresem trwania projektu „EU-geniusz w świecie naukowych żywiołów”, to jest od 1 lipca 2024 r. do 30 czerwca 2028 r.).

Punktem wyjścia dla dokonanej oceny analizowanego rozwiązania są zasada równości wobec prawa oraz zakaz dyskryminacji (art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji RP).

Zasada równości wymaga, aby podmioty charakteryzujące się w równym stopniu daną cechą relewantną były traktowane według jednakowej miary⁴, zaś wszelkie odstępstwa od tego nakazu mogą zostać uznane za dopuszczalne jedynie wówczas, gdy znajdują oparcie w przekonujących, obiektywnych i konstytucyjnie

⁴ Zob. orzeczenie TK z 11 października 1989 r., K 4/89.

legitymowanych przesłankach⁵. W sprawach dotyczących różnicowania sytuacji kobiet i mężczyzn standard ten doznaje dodatkowego wzmocnienia w świetle art. 33 Konstytucji RP, gwarantującego kobietom i mężczyznom równe prawa w życiu rodzinnym, politycznym, społecznym i gospodarczym. Przepis ten przesądza, że niejednakowe traktowanie kobiet i mężczyzn, jako podmiotów podobnych pod względem prawnym, jest konstytucyjnie zabronione, co oznacza, że ich prawa i obowiązki muszą być równe.

Analogiczny standard wynika z systemu Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Na gruncie art. 14 EKPC zakazane jest dyskryminujące różnicowanie w korzystaniu z praw i wolności konwencyjnych, przy czym Europejski Trybunał Praw Człowieka konsekwentnie przyjmuje, że odmienne traktowanie jest dopuszczalne jedynie wtedy, gdy ma obiektywne i rozsądne uzasadnienie⁶. W odniesieniu do różnicowania ze względu na płeć Trybunał stosuje szczególnie surowy standard kontroli, wskazując, że takie odmienne traktowanie wymaga „bardzo ważnych powodów” i nie może opierać się na ogólnych założeniach ani stereotypach dotyczących ról kobiet i mężczyzn⁷.

Opisane wyżej rozumienie równości nie oznacza zarazem, że zasada ta wyklucza wszelkie odmienne traktowanie. Prawo może dopuszczać stosowanie **środków szczególnych ukierunkowanych na niwelowanie nierówności faktycznie występujących w życiu społecznym**. Zasada równości nie może być bowiem rozumiana wyłącznie formalnie i wymaga dostrzeżenia, że jednakowe traktowanie podmiotów znajdujących się pozornie w podobnej sytuacji nie zawsze prowadzi do faktycznej równości szans. Z tego względu przyjmuje się, że w określonych okolicznościach dopuszczalne jest stosowanie szczególnych środków ukierunkowanych na wyrównanie realnych, społecznie utrwalonych dysproporcji. Takie środki, określane mianem **uprzywilejowania wyrównawczego**, mają charakter kompensacyjny: ich celem **nie jest przyznanie trwałej przewagi jednej grupie, lecz usunięcie przeszkód, które uniemożliwiają jej osiągnięcie rzeczywiście równej pozycji**.

⁵ Zob. np. wyrok TK z 3 września 1996 r., K 10/96.

⁶ Zob. np. wyrok ETPCz z 20 października 2020 r., 33139/13, Napotnik przeciwko Rumunii.

⁷ Zob. np. wyroki ETPCz z: 25 lipca 2017 r., 17484/15, Carvalho Pinto de Sousa Morais przeciwko Portugalii; 22 marca 2012 r., 30078/06, Konstantin Markin przeciwko Rosji; z 24 października 2019 r., 32949/17 34614/17, J.D. i A. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu; z 11 października 2022 r., 78630/12, Beeler przeciwko Szwajcarii.

Trybunał Konstytucyjny wskazywał, że zwłaszcza w płaszczyźnie uprawnień socjalnych konstytucyjnie dopuszczalne jest tzw. uprzywilejowanie wyrównawcze, rozumiane jako uprzywilejowanie prawne służące zmniejszeniu nierówności faktycznie występujących pomiędzy kobietami i mężczyznami⁸. Tego rodzaju regulacje nie są co do zasady traktowane jako unormowania dyskryminujące lub faworyzujące, lecz jako instrument zapewniania rzeczywistego, a nie jedynie formalnego równouprawnienia⁹.

Również na gruncie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka przyjmuje się, że zakaz dyskryminacji nie sprzeciwia się sam przez się zróżnicowanemu traktowaniu grup społecznych, jeżeli służy ono usunięciu rzeczywiście istniejących nierówności. W pewnych sytuacjach nawet zaniechanie zastosowania środka ukierunkowanego na przeciwdziałanie utrwalonej nierówności może prowadzić do naruszenia art. 14 Konwencji¹⁰. Standard konwencyjny nie może być jednak rozumiany jako przyzwolenie na dowolne operowanie kryterium płci. **Dopuszczalność działań wyrównawczych jest bowiem uzależniona od istnienia rzeczywistej nierówności, racjonalnego związku między środkiem a celem oraz zachowania proporcjonalności zastosowanego rozwiązania.**

Analogiczne podejście wynika z instrumentów prawa międzynarodowego i europejskiego odnoszących się do uprzywilejowania wyrównawczego. Szczególne znaczenie ma w tym kontekście art. 4 Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet¹¹, zgodnie z którym tymczasowe środki zmierzające do przyspieszenia faktycznej równości kobiet i mężczyzn nie są uznawane za akt dyskryminacji, pod warunkiem że nie prowadzą do utrzymywania nierównych lub odrębnych norm i zostają uchylone z chwilą osiągnięcia celu wyrównawczego. Rekomendacja ogólna nr 25 Komitetu CEDAW nie tylko dopuszcza stosowanie tymczasowych środków specjalnych, lecz także wyznacza ścisłe warunki ich legalności.

⁸ Zob. wyroki TK z: 5 grudnia 2000 r., K 35/99; 15 lipca 2020 r., K 63/07; 7 maja 2014 r., K 43/12.

⁹ Zob. np. wyrok TK z 13 czerwca 2000 r., K 15/99.

¹⁰ Wyroki ETPCz z: 12 kwietnia 2006 r., 65731/01, 65900/01, Stec i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu oraz 13 listopada 2007 r., 57325/00, D.H. i inni przeciwko Republice Czeskiej.

¹¹ Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 18.12.1979 r. (Dz.U. z 1982 r. Nr 10, poz. 71).

Komitet podkreśla, że środki te muszą zmierzać do osiągnięcia konkretnego celu w zakresie równości faktycznej, być odróżniane od ogólnych polityk społecznych sprzyjających kobietom, pozostawać odpowiednie do krajowego i sektorowego kontekstu oraz podlegać ocenie pod kątem ich wpływu i dalszej konieczności¹².

Warto odnotować również stanowisko wyrażone w raporcie Europejskiej Sieci Organów ds. Równego Traktowania (Equinet) „Exploring positive action as a means to fight structural discrimination in Europe”, w którym podkreślono potrzebę ścisłego odróżniania uprzywilejowania wyrównawczego od innych instrumentów prawa równościowego oraz od nieusprawiedliwionego preferencyjnego traktowania.

Okoliczność, że dany środek jest przedstawiany jako działanie na rzecz wyrównywania szans, nie oznacza zatem jeszcze, że automatycznie mieści się on w granicach dopuszczalnego uprzywilejowania wyrównawczego. Przeciwnie, środek taki musi być zaprojektowany w sposób ściśle związany z celem, któremu ma służyć, i nie może prowadzić do nieusprawiedliwionego preferencyjnego traktowania jednej kategorii osób kosztem innych podmiotów znajdujących się w sytuacji porównywalnej¹³.

Nie kwestionując dopuszczalności stosowania tzw. działań wyrównawczych – w określonych sytuacjach mogą one być prawnie dopuszczalnym, a wręcz pożądanym, instrumentem polityki publicznej ukierunkowanym na niwelowanie nierówności, należy podkreślić, że nie można tego typu środków stosować w sposób dowolny, pozbawiony szczegółowego uzasadnienia, opartego na rzetelnej diagnozie realnie istniejącego problemu społecznego.

W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich przyjęcie takiego rozwiązania, jak wskazane w poprzednio obowiązującym regulaminie rekrutacji do programu, powoduje, że sam mechanizm, choć przedstawiany jako instrument służący wyrównywaniu szans, w rzeczywistości był ukształtowany w sposób prowadzący do nieuzasadnionego zróżnicowania sytuacji osób znajdujących się w porównywalnym położeniu, a tym samym do naruszenia zasady równości i zakazu dyskryminacji. Przedmiotem niniejszego wystąpienia nie jest zatem sama zasadność podejmowania działań

¹²

[https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/General%20recommendation%2025%20\(English\).pdf](https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/General%20recommendation%2025%20(English).pdf) [dostęp: 15 lipca 2026 r.].

¹³ Zob. <https://equineteurope.org/publications/exploring-positive-action-as-a-means-to-fight-structural-discrimination-in-europe> [dostęp: 15 lipca 2026 r.].

wyrównawczych jako takich, lecz przekroczenie granic ich dopuszczalnego stosowania na gruncie konkretnej badanej sprawy.

W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich granice stosowania działań wyrównawczych zostały przekroczone w przypadku rozwiązań stosowanych w sytuacji zbyt dużej liczby osób chętnych do udziału w projekcie „EU-geniusz w świecie naukowych żywiołów” – zarówno uczniów/uczennic, jak i nauczycieli/nauczycielek. Ocena ta dotyczy kryterium premiującego w postaci 1 pkt za płeć żeńską, stanowiącego istotną część możliwej do uzyskania punktacji rekrutacyjnej w przypadku uczniów i uczennic, jak i pierwszeństwa przyznanego kobietom w przypadku większej liczby chętnych do udziału w projekcie i prowadzi do wniosku o naruszeniu przez owe kryteria zasady równego traktowania ze względu na płeć. W szczególności zwracam uwagę na:

- 1) brak dostatecznie konkretnej i rzeczywistej diagnozy uzasadniającej generalne uprzywilejowanie dziewcząt i kobiet, ponieważ przedstawione przez powiat toruński argumenty odnoszą się głównie do ogólnych problemów kobiet na rynku pracy i ich niedoreprezentowania w niektórych obszarach technologii, inżynierii czy IT. Argumenty te mogą uzasadniać politykę promowania udziału kobiet w określonych dziedzinach, ale nie wykazują jeszcze, że dziewczęta uczęszczające do konkretnych szkół podstawowych i liceów objętych projektem znajdują się w gorszej sytuacji w zakresie wszystkich form wsparcia oferowanych w projekcie;
- 2) niespójność między takim uzasadnieniem a znacznie szerszym zakresem projektu, obejmującym także język angielski, doradztwo edukacyjno-zawodowe i wyjazdy edukacyjne. Kryterium „status kobiety – 1 pkt” nie zostało zatem ograniczone do zajęć technicznych czy informatycznych, lecz było ogólnym kryterium premiującym przy rekrutacji;
- 3) wątpliwości co do zakresu zastosowania preferencji płciowej w odniesieniu do rekrutacji nauczycieli i nauczycielek, w odniesieniu bowiem do tej grupy nie zastosowano kryteriów merytorycznych, które pozwalałyby zrównoważyć pierwszeństwo płci, jak miało to miejsce w przypadku rekrutacji uczniów i uczennic (aktualny regulamin rozwiązuje ten problem, przewidując tylko listę rezerwową osób niezakwalifikowanych);
- 4) szczególnie problematyczną sytuację uczniów klas od I do IV, wobec których nie stosuje się kryterium średniej ocen, co mogło prowadzić do tego, że płeć była w praktyce jedynym kryterium premiującym – w odniesieniu do najmłodszych dzieci różnicowanie dostępu do zajęć rozwojowych wyłącznie na podstawie płci

wymagałoby szczególnie mocnej i konkretnej podstawy empirycznej. Skoro nie było możliwe zastosowanie kryterium średniej ocen, należało przewidzieć inne neutralne kryterium premiujące, nie pozostawiając kryterium płci jako jedynego lub dominującego czynnika różnicującego;

- 5) brak przekonujących danych wskazujących na ogólnie gorszą sytuację edukacyjną dziewcząt. Przykładowo, ogólnopolskie dane Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z egzaminu ósmoklasisty za 2025 r.¹⁴ nie potwierdzają tezy o ogólnie słabszej sytuacji edukacyjnej dziewcząt. Przeciwnie, dziewczęta osiągnęły wyraźnie lepsze wyniki z języka polskiego, uzyskały takie same średnie i mediany wyników z matematyki jak chłopcy oraz nieco lepsze wyniki z języka angielskiego. Dane te nie wykluczają potrzeby podejmowania działań zachęcających dziewczęta do udziału w wybranych obszarach STEAM, jednak podważają zasadność szerokiej, generalnej preferencji płciowej w rekrutacji do projektu obejmującego różnorodne formy wsparcia edukacyjnego. Tym bardziej konieczne było wykazanie, dlaczego preferencja dla dziewcząt miała obejmować cały projekt, a nie jedynie te obszary, w których rzeczywiście stwierdzono ich niedoreprezentowanie.

Należy również zaznaczyć, że pozytywna ocena projektu przez instytucję zarządzającą nie zwalnia z obowiązku samodzielnej oceny zgodności konkretnych kryteriów rekrutacji z konstytucyjną zasadą równości.

Z tych wszystkich przyczyn należy stwierdzić, że poprzednio obowiązująca wersja regulaminu rekrutacji uczestników projektu „EU-geniusz w świecie naukowych żywiołów” nr FEKP.08.13-IZ.00-0009/24, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza 2021-2027, zawierała mechanizmy przekraczające granice dopuszczalnego uprzywilejowania wyrównawczego. Choć wspieranie kobiet i dziewcząt w ściśle określonych obszarach technologicznych i inżynierskich może stanowić prawnie legitymowany cel, to zastosowany w projekcie mechanizm był zbyt szeroki i niewystarczająco uzasadniony, w związku z czym, należy ocenić go jako niedopuszczalne działanie wyrównawcze prowadzące do nieuprawnionego różnicowania sytuacji uczestników projektu ze względu na płeć. Należy przy tym

¹⁴ Zob. <https://cke.gov.pl/egzamin-osmoklasisty/wyniki/sprawozdanie-z-egzaminu-osmoklasisty-w-2025r/> [dostęp: 15 lipca 2026 r.].

wskazać, że opisane wyżej mankamenty zostały wyeliminowane w aktualnej wersji regulaminu.

Wyrażam nadzieję, że przedstawione stanowisko pozwoli na zapewnienie pełnej zgodności przyszłych działań powiatu toruńskiego z zasadą równego traktowania.

Z poważaniem

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/

Do wiadomości:

1. Pani Magdalena Dropek, Dyrektorka Departamentu do spraw Równego Traktowania, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów.
2. [REDACTED]
[REDACTED].